

Rapport

efter kvalitetsgranskning av förskolans arbete
med det förstärkta pedagogiska uppdraget vid
Alne förskola i Örnsköldsviks kommun

Innehåll

Inledning

Resultat

Syfte och frågeställningar

Metod och material

Inledning

Skolinspektionen genomför en kvalitetsgranskning av förskolans arbete med det förstärkta pedagogiska uppdraget under hösten 2011 och våren 2012. Granskningen vid Alne förskola i Örnsköldsviks kommun ingår i detta projekt. Syftet med Skolinspektionens kvalitetsgranskningar är att granska kvaliteten i skolväsendet och bidra till utveckling genom att lyfta fram viktiga utvecklingsområden.

Alne förskola besöktes den 9 och 10 november 2011. Ansvariga inspektörer har undervisningsråd Eva Edlund och utredare Karin Nilsson varit. I denna rapport redovisar Skolinspektionen sina iakttagelser, analyser och bedömningar. Förutom en redogörelse av kvalitetsgranskningens resultat ges även en kort beskrivning av granskningens syfte, frågeställningar och genomförande.

Kvalitetsgranskningen av förskolans arbete med det förstärkta pedagogiska uppdraget, genomförs i totalt 28 kommunala förskolor och 14 fristående förskolor. När kvalitetsgranskningen är avslutad i sin helhet redovisas de samlade resultaten i en övergripande kvalitetsgranskningsrapport. För de förskolor som ingått i granskningen ger den övergripande rapporten en referensram och en möjlighet till jämförelse med förhållanden på andra förskolor. Det enskilda beslutet kan därmed sättas in i ett större sammanhang.

Resultat

Om förskolan i Örnköldsviks kommun

I Örnköldsviks kommun finns 41 kommunala förskolor och 11 fristående förskolor. Föregående år fanns totalt 2335 barn i förskolans verksamhet. Barnantalet i kommunen har minskat de senaste tre åren. Skolverkets statistik visar att 79 procent av alla 1-5-åringar gick i förskola i kommunen, samt ytterligare 6 procent i annan pedagogisk omsorg, under år 2010.

Det finns sex skolområden med förskolor och grundskolor i Örnköldsviks kommun. Förskolecheferna och rektorerna träffas en gång i månaden tillsammans med bildningsförvaltningens ledningsgrupp. Från denna hösttermin träffas också förskolecheferna tillsammans med utvecklingschefen i kommun en eftermiddag per månad. Det är i den gruppen diskussioner förs om hur implementeringen av förskolans reviderade läroplan ska genomföras. Förskolecheferna i det östra skolområdet, i vilken Alne förskola ingår, träffar också förskolornas samordnare en gång i månaden. Den gruppen planerar att starta så kallade lärgrupper i förskolorna inom skolområdet i syfte att diskutera läroplanen.

I kommunen har 65 procent av förskolepersonalen pedagogisk högskoleutbildning.

Alne förskola

Alne förskola ligger fyra kilometer från Örnköldsviks centrum i bostadsområdet Bonäset. Förskolan består av sju avdelningar med barn i åldrarna 1–5 år. På två avdelningar finns barn i åldrarna 1–2 år. På två andra avdelningar finns barn i åldrarna 2–3 år. Från denna hösttermin finns två avdelningar med enbart fyraåringar och en avdelning med femåringar. På grund av kraftig allergi finns dessutom en liten avdelning med endast två barn. Totalt är 110 barn inskrivna på förskolan. Förskolan har sammanlagt 21 personal (19,3 tjänster) som arbetar i barngrupp, varav 15 personal är förskollärare. Från denna hösttermin finns sex samordnare som alla är förskollärare i arbetslagen. Därutöver har förskolan tillgång till 50 procent specialpedagog som även arbetar på Alne skola samt en annan förskola och skola i skolområdet. Förskolechefen ansvarar för ytterligare en kommunal förskola. På förskolan finns inget barn som har ett annat modersmål än svenska. Förskolans lokaler är ombyggda skollokaler och finns i samma byggnader som Alne skola. Lokalerna är relativt små och det saknas särskilda rum för skapande-, målar- och snickaraktiviteter. På förskolan finns heller inte något rörelserum. På några avdelningar är toaletterna belägna långt ifrån hallen och avdelningarnas entréer. Under den tid som ombyggnationerna pågått har också verksamhet bedrivits i lokalerna.

Förskolans utemiljö består både av gräsytor och asfalterad skolgård. På den ena sidan av huset finns rutschkana, klätterställning, gungor, sandlåda och några små lekhus. På den andra sidan, som också är en skolgård, finns några lekhus.

Barnen på några av förskolans avdelningar äter frukost, lunch och mellanmål i skolmatsalen. På andra avdelningar hämtar personalen matvagnarna till avdelningar och sköter delvis disken.

Vid Skolinspektionens besök utses en avdelning till fokusavdelning. På avdelningen finns totalt 21 barn i åldern 5 år. Tre personer (2,75 tjänster) arbetar på avdelningen. Alla tre är förskollärare. Avdelningens lokaler består av tre rum, två mindre och ett stort rum. Det stora rummet delas med två andra avdelningar.

Förskolans pedagogiska arbete med barns utveckling och lärande

***Skollagen¹ och läroplanen för förskolan²** anger att förskolan ska stimulera barns utveckling och lärande samt erbjuda barnen en trygg omsorg. Förskolan ska, varhelst den anordnas, arbeta för att nå målen för den pedagogiska verksamheten. Lärandet ska enligt läroplanen baseras på sam-spelet såväl mellan vuxna och barn som mellan barnen. Läroplanen har förtydligats, särskilt i avsnittet om utveckling och lärande som lyfter fram **språk och kommunikation, matematik, samt naturvetenskap och teknik** som områden där förskolan ska arbeta med barns utveckling, lärande och förmågor. Förskolan ska lägga stor vikt vid att stimulera varje barns språkutveckling och uppmuntra och ta till vara barnets nyfikenhet och intresse för den skriftspråkliga världen, samt att skapa och kommunicera med olika uttrycksformer. Detta inbegriper också att forma, konstruera och använda material och olika tekniker och utforska teknik i vardagen. Förskolan ska också medverka till att barnen tillägnar sig ett varsamt förhållningssätt till natur och miljö och förstår sin delaktighet i naturens kretslopp.*

***Forskning och beprövad erfarenhet³** visar att barns samarbete tenderar att vara mest effektivt för förskolebarnens lärande. Det gäller såväl sociala färdigheter som annat lärande. Forskningen pekar på att en viktig uppgift för pedagogerna är att skapa ett klimat och en styrning som främjar samarbete, en gynnsam språkutveckling, begreppsförståelse och kommunikation. Goda erfarenheter av matematik antas ha betydelse för barns framtida attityder till ämnet, men också för studieframgång senare i livet. För en god lärmiljö krävs utöver goda strukturella betingelser, en medveten pedagogik och ett intresse för matematik bland personalen. De tidiga åren menar forskare är en kritisk ålder då barn behöver få erfarenheter att lägga till grund för begreppsutveckling och fortsatt intresse för området. Internationell forskning visar att pedagogik med naturvetenskaplig inriktning i förskolan kan vara en möjlighet att tidigt påverka barnens attityder till naturvetenskap i positiv riktning och att påbörja inläringen av naturvetenskapliga begrepp och tänkesätt.*

¹ Skollagen 2010:800

² Läroplan för förskolan Lpfö 98, reviderad 2010. Skolverket

³ Se t ex litteraturoversikten för granskningen av förskolan på www.skolinspektionen.se

Vid Skolinspektionens besök observeras att de flesta inomhusmiljöer anpassats utifrån barnens aktiviteter och ålder. Personalen värnar om att skapa ett gott klimat för alla barn. Flera personer har anställts under det senaste året och förskolan har enligt förskolechefen bra tillgång till personal med god erfarenhet av arbete i förskola. Enligt förskolechef och personal har förskolans verksamhet vuxit och blivit dubbelt så stor under år 2009. Skollokalerna har byggts om till förskoleavdelningar och förskolan finns i Alne skolas byggnader. Vid intervjuer framkommer att det finns svårigheter att samverka mellan alla avdelningar eftersom de lokalmässigt är utspridda och finns på två våningsplan. Samverkan sker i stor utsträckning mellan de fyra avdelningarna för yngre barn i åldern 1-3 år och mellan de tre avdelningarna för äldre barn i åldern 4-5 år. Personalen uppger att de är "två förskolor i förskolan". Trots att de är så utspridda och att samverkan inte sker i den omfattning som personalen önskar så är det enligt förskolechef och personal ett öppet och tillåtande klimat på förskolan.

Personalen berättar att de nu blivit bättre på att utmana och stimulera barnen i det pedagogiska arbetet. Det finns en större medvetenhet om betydelsen av detta nu än tidigare även om personalen också uppger att tiden inte alltid räcker till allt de skulle vilja göra. Ett exempel som Skolinspektionen får ta del av är det så kallade Nalleuppdraget. En nalle och en digitalkamera får följa med ett barn hem under en helg och barnet och nallen ska tillsammans utföra olika uppdrag. Det kan exempelvis vara att barnet och nallen ska gå på formjakt och hitta olika saker i hemmet som är runda, fyrkantiga, trekantiga och liknande. Föräldrarna fotograferar vad barnet och nallen hittat och när barnet kommer tillbaka till förskolan får barnet berätta hur uppdraget har gått, visa de bilder som tagits och berätta vad de hittat. Förutom att utmana och stimulera barnen har även Nalleuppdraget medfört att föräldrar får en bättre inblick i vad barnen får göra och lära sig på förskolan och varför de gör det. Personalen berättar att de mål som eftersträvas i läroplanen på ett naturligt sätt presenteras och synliggörs för föräldrarna när barnet får ett sådant uppdrag. Även barnets självkänsla stärks då den blir huvudperson och får delge Nalleuppdraget för de övriga barnen.

Skolinspektionens uppfattning är att det finns rikligt med material på förskolan. På fokusavdelningen har inomhusmiljön till övervägande del anpassats utifrån barnens nivå och det mesta av materialet finns tillgängligt för barnen. Avdelningen har två mindre rum som är indelade för olika funktioner såsom språk- och kommunikationsdel, matematikdel, dock- och kökshörn, bygg- och konstruktionsdel, datordel med mera. Det finns också möjligheter för barnen att kombinera bygg- och konstruktionsmaterial för andra lärande syften, se avsnittet Språk- och kommunikation. Det finns inget målar- och skapanderum utan ett stort rum med tre stora bord och en scen används både som målar- och skapanderum samt rum för rollek av såväl fokusavdelningen som av en angränsad avdelning. Det finns gott om lek- och förbrukningsmaterial. Personalen varierar och byter kontinuerligt ut delar av materialet. Återanvändningsnatur- och trämaterial finns också att tillgå och används flitigt. På den ena sidan av

huset består utomhusmiljön av en gräsyta med god tillgång till lekutrustning såsom lekhus, sandlåda, gungor, rutschkana, klätterställning mm. På den andra sidan finns en asfalterad skolgård med några lekhus. Det finns även cyklar och annat lekmaterial för utomhusbruk att tillgå för barnen. Gräsytan med lekutrustning avsedd för förskola är en funktionell utemiljö, men väldigt liten för det antal barn som finns på förskolan. Förskolechef och personal uppger att de får kämpa mycket för att få tillstånd förbättringar som krävs både i inomhus- och utomhusmiljön. Exempel på saker som inte åtgärdats trots många påstötningar från förskolechef och personal är att delar av staket saknas, grindar som saknar tvåhandsgrepp, dålig utomhusbelysning mm. De barn som äter mat i skolmatsalen måste passera genom en korridor där elever i årskurs 7–9 har sina skåp. För de yngre barnen är det en besvärlig passage som av både barn och personal kan upplevas som stökig och bullersam.

Språk och kommunikation

På fokusavdelningen finns mycket material som anknyter till språk- och kommunikation, bland annat pussel, spel, bokstäver mm. På väggen i ett av de mindre rummen hänger språk- och berättarpåsar, bokstäver med bild- och ordkort, bokstavsrim och liknande. I det stora rummet finns en skrivhörna med två legobyggtavlor och lådor med legobitar i uppsatta på en vägg i barnens nivå, vilket innebär att barnen kan förutom att bygga och skapa även använda bygg- och konstruktionsmaterial i ett skriftspråkslärande syfte. Vidare finns en dator med olika sorters program som barnen kan använda. Vid Skolinspektionens besök används datorn av flera barn i språkstimulerande syfte. Det finns en boklåda bredvid en läshörna med många sagoböcker som fortlöpande byts ut. Personalen beställer också kontinuerligt bokpåsar från biblioteket med några sagoböcker i varje påse. Böckerna i påsarna är anpassade efter barnens åldrar och avsedda för föräldrarna att låna hem. Detta är enligt personalen och förskolechefen något som föräldrarna uppskattar mycket.

Vid Skolinspektionens besök observeras inslag som anknyter till målen att barnen ska utveckla sin förmåga att berätta, lyssna, kommunicera med andra barn, ge uttryck för egna uppfattningar samt utveckla ordförråd och begrepp. Exempelvis sker detta vid samlingar då barnen får återberätta sagor för varandra med hjälp av sagokort som finns i språkpåsen. De lyssnade barnen kan ställa frågor och personalen uppmuntrar berättaren att utveckla sin saga. Språkpåsen innehåller också till rimkort, bokstavskort mm. Vid samlingar förekommer också sånger, språklekar, rim- och ramslekar, bokstavsjakter och liknande. Även då ett barn har fått ett Nalleuppdrag, som tidigare beskrivits, finns inslag som anknyter till målen inom lärandeområdet språk- och kommunikation. Barnet får berätta om sitt uppdrag och svara på kamraternas frågor med stöd av personalen. Andra exempel på aktiviteter är vid sagoläsning för barnen då personalen även tar tillvara på barnens frågor om böckernas innehåll och samtalar kring dessa. Sagor

har också dramatiserats då både barn och personal har varit aktiva skådespelare. Skolinspektionen får ta del av dramatiserade sagor som finns presenterade och dokumenterade på väggen i form av barnen teckningar och bilder. Även vid dagliga situationer, som exempelvis frukost, lunch, då barnen lämnas och hämtas av föräldrarna, uppmuntras barnens kommunikation med turtagning och lyssnande i samtalet. På de yngre barnens avdelningar använder personalen teckenspråk till alla barn i gruppen. Detta har enligt personalen bidragit till att den språkliga utvecklingen hos många barn förstärkts.

Vid de observationer som Skolinspektionen gör så samspekar personal och barn samt barn och barn på ett positivt och tillåtande sätt med varandra. På fokusavdelningen är stämningen varm och intensiv. Både barn och personal har roligt tillsammans, något som skapar många glada skratt och en öppen atmosfär.

Matematik

Inom lärandeområdet matematik finns mål att sträva mot som tydligt framträder i verksamheten. Det är bland annat att barnen ska få utveckla sin förmåga för att undersöka och använda matematiska begrepp, pröva olika lösningar och få förståelse för form, mängd och antal. Personalen använder många av dagliga rutiner, exempelvis av- och påklädning, för att stärka barnens begrepps- och antalsuppfattning. Tillsammans räknar barn och personal hur många sockar som barnet tar på sig, hur många tröjor som ligger i hyllan mm. Barnen är också med och dukar till lunchen. Då räknar barnen antal glas och tallrikar. Tillsammans med personalen diskuterar barnet om gaffeln ska ligga bredvid tallriken eller ovanför tallriken. Även vid samlingar används matematikleksaker, räknearmsor och liknande. Personalen uppger att de i samtal med barnen har blivit mer uppmärksamma och bättre på att använda de rätta matematiska begreppen som exempelvis cirkel, fyrkant, större, mindre mm. De berättar också att matematiken på ett naturligt sätt ingår i många av förskolans aktiviteter, exempelvis räknas antalet barn innan de går på skogsutflykt. Ett annat exempel är matsituationerna som bjuder på många tillfällen till matematiska samtal, "dela köttbullar i halva bitar", "skicka en smörgås" med mera. Under en planerad aktivitet får Skolinspektionen ta del av när två barn leker i affären. En pojke köper en halv pizzabit som kostar hundra kronor. "Det var en väldigt dyr pizza" säger pojken som tar fram portmonnän för att betala. Expedienten och köparen resonerar om priset och kommer fram till att tjugofem kronor är nog ett lämpligare pris. Pojken räknar pengar, betalar, får tillbaka växelpengar och går iväg för att avnjuta sin måltid.

På fokusavdelningen finns även en mängd material som anknyter till matematik, bland annat pussel, spel, siffror mm. På väggen hänger sifferbilder med föremål i samma antal som siffrorna anger. I dock- och kökshörnan finns en kassaapparat där barnen kan handla och räkna pengar. Där finns också leksakspizzabitar i helor, halvor och

fjärdedelar samt små, något större och stora matförpackningar som väger olika mycket beroende på innehållet. Det finns också en tavla med siffror, kulram med klocka, magnetsiffror, formklossar mm. På väggen i ett rum hänger en tidsaxel där barnens födelsedagar är markerade med hjälp av ballonger. Även i övriga avdelningarnas rumsmiljöer förekommer rikligt med material som anknyter till lärandeområdet matematik.

Naturvetenskap

Inom lärandeområdet naturvetenskap finns bland annat mål att sträva mot som ska utveckla barnens förståelse för naturens kretslopp, naturkunskap samt kunnande om växter och djur. Vid Skolinspektionens besök observerades inga aktiviteter inom lärandeområdet men på väggar finns presentationer av naturmaterial, naturtema med mera. Personalen uppger att de följer årstidsväxlingarna och dokumenterar med hjälp av teckningar, naturtavlor eller bilder. På fokusavdelningen hänger till exempel en takkrona dekorerad med höstens rönnbär. Ett exempel på ett naturtema som genomförts är då barnen lärt sig mer om svamp. Tillsammans med ett barns farmor genomfördes en naturdag då farmor visade på olika sorters svampar och barnen fick själva plocka svamp.

Vid intervjuer och av förskolans planering framkommer att de flesta avdelningar en dag i veckan gör en skogsutflykt. För några avdelningar innebär skogsutflykten i huvudsak att barnen få gå till skogen och vara ute, och i mindre omfattning genomföra aktiviteter inom lärandeområdet naturvetenskap. Fokusavdelningen går till samma skogsområde, observerar skiftningar i naturen och för samtal om olika växter, insekter, djur mm. Barnen berättar att de håller på att bygga en koja i "sin skog".

På andra avdelningar finns presentationer av olika naturteman uppsatta. Ett exempel som personalen berättar om är hur barnen experimenterat med vatten, snö och is. Barnens frågor såsom "varför blir det så lite vatten av snön som smälter?", "var kommer allt vatten ifrån?" bidrar på ett naturligt sätt till att utveckla barnens kunskap om naturens kretslopp.

Även om förskolan genomför en del aktiviteter inom det naturvetenskapliga lärandeområdet så tycker personalen att de behöver mer kompetensutveckling och att de på ett mer medvetet sätt måste få in naturvetenskapen i verksamhetens löpande planering.

Teknik

Mål att sträva mot inom lärandeområdet teknik är förmåga att bygga, skapa och konstruera med hjälp av olika tekniker, material och redskap samt utforska hur enkel teknik fungerar. Personal uppger att de har börjat diskutera hur de på ett enkelt sätt kan synliggöra vardagsteknik för barn och uppmuntra barnen att utforska hur enkel teknik

fungerar. Personalen anser också att teknik är ett utvecklingsområde som förskolan behöver arbeta vidare med, skaffa sig mer kunskap om och på ett mer medvetet sätt få med i den löpande planeringen. Förskolan har köpt in ett natur- och teknikmaterial avsett för förskolor, men personalen uppger att de ännu inte hunnit sätta sig in i hur materialet ska användas. Vid besöket på fokusavdelningen observerar Skolinspektionen flera skapande-, konstruktions- och bygglekar som på ett medvetet sätt klargör användningen av teknik och teknikens funktion för barnen. Bland annat var ett barn en fotograf som tog kort på olika aktiviteter som övriga barn genomförde. Fotografen och flera av de andra barnen fick sedan hjälpa till att överföra de digitala bilderna från kameran till datorn och de fick också tänka ut vad som skulle skrivas under varje bild. De barn som ville fick också vara med och skriva text till bilderna. Ett annat exempel är två barn som vid en skapande aktivitet konstruerar en robot av en gammal glödlampa, små metallfjädrar, träpinnar, trähjul med mera. Barnen använder en limpistol för att få ihop alla delarna i roboten. Efter att aktiviteten avslutas får barnen presentera sin robot för de andra barnen och berätta hur de har gjort den. Ytterligare ett exempel på hur barnen får använda vardagsteknik är då två barn leker frisör och bland annat använder sig av en hårfön.

Personalen uppger att vissa av lärandeområdena är enklare att på ett medvetet sätt få med i den planeringen som finns medan andra områden inte alltid finns med på ett lika självklart sätt. Vidare uppger personalen att de behöver diskutera mer utifrån den reviderade läroplanen så att de på ett medvetet sätt utgår från alla lärandeområden när planeringen görs, se vidare avsnittet Arbetet med implementering av det förstärkta pedagogiska uppdraget.

Sammanfattningsvis bedömer Skolinspektionen att det på Alne förskola finns ett arbete med att stimulera barnens utveckling och lärande samt att personalen har ett positivt förhållningssätt i sin kommunikation med barnen. Verksamheten som i praktiken genomförs visar sig relaterad till läroplanens lärandeområden, men det är Skolinspektionens bedömning att lärandeområdena inte alltid är en medveten utgångspunkt i förskolans planering och utformning av verksamheten. Förskolan behöver utveckla sitt arbete inom lärandeområdet naturvetenskap och teknik. Vidare behöver personalen följa upp och utvärdera vilka lärande aktiviteter de kan skapa för barnen under utevistelse utifrån den lilla gård som förskolan har.

Anpassning och anknytning till varje barns kunskaps- & erfarenhetsvärld, behov och intressen

*Verksamheten ska anpassas till alla barn i förskolan. **Läroplanen** betonar att verksamheten ska utgå från barnens erfarenhetsvärld, intressen behov och drivkraft att söka kunskaper. Förskolan*

ska ta hänsyn till att barn lever i olika livsmiljöer och att barn med de egna erfarenheterna som grund söker förstå och skapa sammanhang och mening. Läroplanen anger vidare att verksamheten ska bidra till att barnen utvecklar en förståelse för sig själva och sin omvärld. Utforskande, nyfikenhet och lust att lära ska utgöra grunden för den pedagogiska verksamheten. Barnens tankar och idéer ska tas till vara för att skapa mångfald i lärandet. Läroplansuppdraget innebär att barnen ska få stimulans och vägledning av vuxna för att genom egen aktivitet öka sin kompetens och utveckla nya kunskaper och insikter. Omsorg om det enskilda barnets välbefinnande, trygghet, utveckling och lärande ska präglar arbetet i förskolan.

Skollagen anger att utbildningen ska utformas utifrån grundläggande demokratiska värderingar såsom alla människors lika värde och jämställdhet. **Läroplanen** tydliggör att förskolan ska motverka traditionella könsmönster och könsroller. Flickor och pojkar ska i förskolan ha samma möjligheter att pröva och utveckla förmågor och intressen utan begränsningar utifrån stereotypa könsroller. Alla barn i förskolan ska också mötas av ett interkulturellt förhållningssätt.

Förskolans mål att främja lärande, förutsätter utifrån läroplanens intentioner, en aktiv diskussion i arbetslaget om innebörden i begreppen kunskap och lärande.

Forskning och beprövad erfarenhet visar att barnens självkänsla och lärande påverkas positivt om barnen kan relatera nya kunskaper till de egna begreppsramarna och förstå de sammanhang som olika lärandeaktiviteter presenteras i. Vidare pekar forskningen på att stereotypa föreställningar om kön i stor utsträckning tillåts styra förskolans vardag, trots att kön har väldigt lite betydelse för barnen själva, och att könsstrukturella mönster återspeglas i förskolan på ett ofta omedvetet sätt. Forskningen pekar vidare på vikten av att personalen bekräftar barnet och skapar en miljö och ett klimat som främjar ett interkulturellt förhållningssätt.

Personalen berättar att de får information om barnens erfarenheter, intressen och behov vid inskolningen. Personalen genomför både inskolnings- och uppföljningssamtal med föräldrarna för att föräldrarna ska få veta hur barnet fungerar i gruppen och även ställa frågor om och reflektera över verksamheten. De berättar också att de har börjat diskutera det förändrade läroplansuppdraget utifrån barnens olika förutsättningar att utveckla nya kunskaper och insikter, men de har ännu inte kommit så långt i dessa diskussioner. De exempel som Skolinspektionen får ta del av är teamarbeten som genomförts utifrån barnens önskemål och intresse. Ett tema handlade om fiske, ett annat om en känd artist. Några andra exempel har inte framkommit.

Om ett barn på förskolan behöver särskilt stöd kan personalen vända sig till barnhälso-teamet som består av två förskolechefer och två specialpedagoger i skolområdet. Specialpedagogen utreder tillsammans med personalen barnets behov och upprättar också en handlingsplan. Ofta använder sig specialpedagogen av observationer och filmning i barngruppen som underlag när hon handleder personalen i deras arbete. Hon ger råd och vägledning samt är också en bra diskussionspartner i pedagogiska frågor. Förskolechefen och personalen uppger att specialpedagogen är ett bra stöd i arbetet med barn

i behov av särskilt stöd. Om ett barn har en syn-, hörsel-, språk- eller utvecklingsstörning finns också centralt anställda specialpedagoger som även kan ge stöd i förskolan.

Jämställdhet och genusarbete

Jämställdhets- och genusfrågor är något som personalen tycker att de måste diskutera mera och även påminna varandra om. Även om de anser att deras kunskap om genus- och jämställdhetsfrågor ökat och att de försöker att tänka på exempelvis bemötande av flickor och pojkar, så tycker de att detta är ett komplext område att arbeta med. De flesta avdelningar på förskolan genomför en aktivitet kallad Gröna stunden en förmiddag i veckan. Gröna stunden innebär att personalen parar ihop barnen två och två, olika par varje vecka bestående av flickor och pojkar. Paret får genomföra olika aktiviteter och är exempelvis massörer, uppfinnare, konstnärer, frisörer mm. Syftet med aktiviteten är att flickor och pojkar leker tillsammans, provar på olika roller och även genomför aktiviteten "på ett grönt sätt", dvs. samspelar, samtalar och reflekterar över aktiviteten. Efter att aktiviteten avslutas får barnen berätta för varandra hur det har gått, hur de har samspelat och även visa upp eventuella resultat såsom uppfinningar, tavlor och liknande. Barnen uppskattar den Gröna stunden som var en populär aktivitet vid Skolinspektionens besök.

Vid besöket observeras att barnen på fokusavdelningen leker med både flickor och pojkar samt att de olika miljöerna på avdelningen används av alla barn. Personalen tycker att det mesta av förskolans material är könsneutralt. Personalen observerar om barnen väljer speciella aktiviteter och styr också barnen till att använda alla miljöer, exempelvis att pojkar leker i dockvrån och flickor bygger och konstruerar.

Sammanfattningsvis bedömer Skolinspektionen att förskolan arbetar för att uppmärksamma och bekräfta varje enskilt barns intressen och behov. Personalen har goda intentioner i sitt arbete med att motverka traditionella könsmönster och könsroller, ett arbete som dock behöver förstärkas ytterligare för att flickor och pojkar i förskolan ska ha samma möjligheter att pröva och utveckla förmågor och intressen utan begränsningar utifrån stereotypa könsroller.

Arbetet med implementering av det förstärkta pedagogiska uppdraget

*Förskolan har fått ett förstärkt pedagogiskt uppdrag i den reviderade **läroplanen** som började gälla fr om den 1 juli 2011, samtidigt med den nya **skollagen**, där förskolan nu är en egen skolform. **Läroplanen** har förtydligats framförallt i avsnittet om utveckling och lärande. Den beskriver också förskolläraernas förtydligade ansvar för att arbetet i barngruppen genomförs så att läroplanens intentioner uppfylls. Arbetslagets roll blir därmed också tydligare definierad som ansvaret hos var en som arbetar i förskolan att följa läroplanens normer och värden, samt bidra till att för-*

skolans uppdrag genomförs. Dessutom har förskolechefens ansvar förtydligats i skollag och läroplan. Förskolans kvalitet ska vidare stärkas genom läroplanens tydliggörande av att dokumentation, uppföljning och utvärdering ska användas systematiskt för att utveckla verksamheten i syfte att ge bästa möjliga förutsättningar för utveckling och lärande.

Forskning och beprövad erfarenhet visar att personalens pedagogiska kompetens, kunskap och engagemang är centrala komponenter för att kunna skapa en god pedagogisk miljö som stimulerar barns lärande. Gynnsamma strukturella villkor har visat sig viktiga men de inte är avgörande och inte heller en garanti för god kvalitet. I förskolor där verksamheten håller hög kvalitet finns en pedagogisk medvetenhet och ett professionellt förhållningssätt.

I Örnsköldsviks kommun är implementeringen av den reviderade läroplanen och nya skollagen i sin linda. Personalen på förskolan har fått läroplanen för inläsning och även sett Skolverkets implementeringsfilmer. Samordnarna för förskolan genomgår nu en utbildning om implementering av läroplanen i regi av Mittuniversitetet. De ska sedan sprida de kunskaper de fått till de övriga i arbetslagen och bland annat vara samtalsledare i de lärgrupper i förskolan som förskolechefen avser att starta. Skolområdet har för avsikt att delvis använda de eftermiddagar som finns inplanerade för personalens kompetensutveckling till implementering av styrdokumentet. En implementeringsinsats har genomförts i november då föreläsare Eva Wiklund Dahl⁴ pratade om den reviderade läroplanen och den nya skollagen. Då deltog all förskolepersonalen, antingen på för- eller eftermiddagen.

En diskussion har påbörjats om de förändrade rollerna enligt den reviderade läroplanen inom arbetslagen, men enligt personalen har i praktiken inte något förändrats i deras arbete. De intervjuade menar att på de avdelningar där både förskollärare och barnskötare tjänstgör är detta ett känsligt område att diskutera. All personal har ansvarsbarn och genomför också utvecklingssamtal med deras föräldrar. Personalen upplever en svårighet i att tolka läroplanstexten "förskolläraren ansvarar för utvecklingssamtalets innehåll, utformning och genomförande" och arbetslaget ska "genomföra utvecklingssamtal". En fråga som lyftes var: "Vad vet förskolläraren om samtalets innehåll och utformning när en barnskötare genomför det?" De intervjuade är eniga om att detta behöver diskuteras vidare och förtydligas för alla i arbetslagen. Det finns en osäkerhet hos personalen kring vad den förtydligade läroplanens intentioner praktiskt innebär för arbetet. Enligt styrdokumentet så är det ytterst förskolechefens ansvar som pedagogisk ledare och chef för förskollärare, barnskötare och övrig personal i förskolan för att verksamheten bedrivs i enlighet med målen i läroplanen och uppdraget i dess helhet.

⁴ Se Wiklund Dahl (2011). Med läroplanen på fickan. Studentlitteratur

Kompetensutvecklingsinsatser som genomförts för all personal inom förskolan i Örnsköldsviks kommun utbildningstillfällen om pedagogisk dokumentation och praktisk IT- och mediakompetens (PIM). Personalen upplever att kompetensutvecklingsinsatserna har minskat sedan kommunen börjat arbeta efter modellen Problembaserat lärande (PBS). På förskolan har inte personalen någon individuell kompetensutvecklingsplan. De efterlyser mer kompetens inom lärandeområdet naturvetenskap och teknik och berättar att de kan önska egna kompetensutvecklingsinsatser. Utifrån avdelningens behov avgör förskolechefen vilken typ av kompetensutvecklande inslag som behövs för verksamheten och vilka ur personal som deltar. Förskolechefen intensioner är att personalen ska kompetensutveckla sig inom samtliga lärandeområden och uppger också att det sker. Insatser som genomförs är att en personal deltar i ett matematikutvecklingsnätverk i kommunen, fyra personal genomgår eller har genomgått förskollärarlyftet och tre personal har fått kompetensutvecklande insatser i naturvetenskap avseende luft. Dessutom har personalen deltagit i de tidigare nämnda kompetensutvecklingsinsatser som genomförs i kommunen.

Sammanfattningsvis bedömer Skolinspektionen att arbetet med implementeringen av förskolans förstärkta pedagogiska uppdrag och den nya skollagen behöver fördjupas. Personalen behöver tid att reflektera över och omsätta läroplanens intentioner till det praktiska arbetet på förskolan, i såväl planering som genomförande. Vidare behöver förskolechefen ta ett större ansvar för detta arbete och säkerställa att det arbetet som bedrivs i arbetslagen utgår från det förtydligade uppdraget i läroplanen.

Ledning av förskolans pedagogiska arbete

*I enlighet med **skollagen** ska det pedagogiska arbetet vid en förskoleenhet ledas och samordnas av en förskolechef. Förskolechefen beslutar om sin enhets inre organisation. Som förskolechef får bara den anställas som genom utbildning och erfarenhet har pedagogisk insikt. **Läroplanen** föreskriver att förskolechefen har ansvar för att förskolans arbete bedrivs i enlighet med läroplanen och uppdraget i dess helhet. Förskolechefen har ansvar för förskolans kvalitet.*

Forskning och beprövad erfarenhet pekar på pedagogiskt ledarskap och pedagogisk samsyn som nyckelfaktorer för kvalitet. Utgångspunkten för ett positivt genomförande av en strategi och verksamhetsplan är enligt forskning att det finns en gemensam vision/målbild. Dessutom krävs att denna målbild är så eftersträvarsvärd för medarbetarna att de har en stark motivation att arbeta för att realisera den. För ledaren handlar det om att ha förmågan att skapa denna vision/målbild tillsammans med sina medarbetare, samt att kunna förklara vilka fördelar och möjligheter som den innebär för den enskilde medarbetaren. Chefen är enligt skollagarforskning en nyckelperson för god kvalitet, som aktiv ledare av det pedagogiska arbetet.

Förskolechefen har varit ansvarig för Alne förskola sedan år 2009. Hon ansvarar också för en annan förskola i kommunen och pedagogiska omsorgsverksamheter. Denna hösttermin har förskolechefen tillsammans med en annan förskolechef startat upp en ny förskola inom skolområdet. Förskolechefen har utsett sex samordnare, som dels har till uppgift att vara en informationslänk mellan förskolechefen och arbetslagen och dels tillsammans med förskolechefen utveckla och driva pedagogiska frågor. Förskolechefen är väl insatt i förskolans verksamhet och leder den pedagogiska verksamheten bland annat med hjälp av de sex samordnarna och via arbetsplatsträffar en gång i månaden. Personalen uppger att förskolechefen besöker förskolan sporadiskt. De har förståelse för det stora uppdrag som förskolechefen har. Förskolechefen skulle vilja vara mer delaktig och på plats i förskolan men på grund av uppdragets storlek så räcker inte tiden alltid till. Skolinspektionen uppfattar att förskolechefen är en engagerad ledare, driver förskolans utvecklingsarbete och ansvarar för att förskolans arbete bedrivs i enlighet med läroplanen och uppdraget.

Förskolechefen har deltagit i Skolverkets konferenser om den reviderade läroplanen och den nya skollagen. Hon har haft en kort introduktion och delat ut läroplanen till all personal. Personalen har också sett Skolverkets implementeringsfilmer och kommer att delta i de gemensamma träffar som kommunen erbjuder. Det fortsatta implementeringsarbetet kommer samordnarna i förskolan att ansvara för. Detta enligt uppdrag från förskolechefen. Även om implementeringsarbetet är i sin linda så uppfattar Skolinspektionen att det finns en medvetenhet hos förskolechefen och personalen om vad det förstärkta pedagogiska ansvaret innebär även om det inte har fått genomslag i verksamheterna. Någon diskussion om vad det pedagogiska arbetet utifrån läroplanens mål, riktlinjer och intentioner praktiskt innebär för arbetslagen har ännu inte genomförts. Enligt intervjuer pågår arbetet och fördelning av arbetsuppgifterna i arbetslagen som tidigare. Ett diskussionsmaterial om arbetslagens och förskollärarnas förändrade roller ska börja användas och förskolechefen kommer att handleda personalen i detta arbete.

Förskolechefen har genomgått den statliga rektorsutbildningen och tjänstgjort som rektor i sex år med ansvar för förskola, fritidshem och grundskola, varav det sista året med ansvar enbart för förskola. Hon ingår i barn- och utbildningsförvaltningens ledningsgrupp tillsammans med övriga förskolechefer, rektorer och förvaltningschefer. Vidare träffar hon förskolans samordnare en gång i veckan. Förskolecheferna i det östra skolområdet träffar också förskolornas samordnare en gång i månaden. Det är i den sistnämnda gruppen som förskolechefen anser att hon får stöd och vägledning i sitt arbete.

Sammanfattningsvis bedömer Skolinspektionen att förskolechefen är en pedagogisk ledare som driver förskolans utvecklingsarbete. Förskolechefen behöver dock säker-

ställa att arbetslagen vid planering och genomförande av verksamheten utgår från läroplanens intentioner, mål och riktlinjer.

Kvalitetsarbetet – uppföljning, utvärdering och utveckling

Läroplanen anger att förskolans kvalitet kontinuerligt och systematiskt ska dokumenteras, följas upp, utvärderas och utvecklas. För att utvärdera förskolans kvalitet och skapa goda villkor för lärande behöver barns utveckling och lärande följas, dokumenteras och analyseras. För att stödja och utmana barn i deras lärande behövs kunskap om varje barns erfarenheter, kunnande och delaktighet och intresse för de olika målområdena. Kvalitet i förskolan handlar om hur väl förskolan svarar mot de nationella målen och de krav och riktlinjer som är kopplade till målen, samt i vilken utsträckning verksamheten strävar efter att förbättras. Syftet är att kvalitetsarbetet ska urskilja de aspekter i förskolans verksamhet som kan ha betydelse för barns välbefinnande, lek, utveckling, lärande och förändrat kunnande och därmed vilket utvecklingsarbete som behöver göras över tid. All form av utvärdering ska utgå från ett tydligt barnperspektiv.

Forskning och beprövad erfarenhet visar att hög kvalitet i förskolan bidrar till bättre kognitiv och social utveckling och lärande för barnen. Ett helhetsperspektiv på kvalitetsarbetet innebär att förskolans kvalitet betraktas som komplexa system med samspel mellan vuxna och barn, mellan barnen själva, de miljöer och material som finns på förskolan och de pedagogiska processerna och läroplanens mål. Det handlar också om att observera, dokumentera, reflektera och analysera såväl kring varje barns utveckling och lärande, som verksamheten i sin helhet, för att kunna genomföra förbättringar i förskolans pedagogiska arbete.

Uppföljning av barns utveckling och lärande

Det varierar mellan avdelningarna på Alne förskola vilken dokumentation av det enskilda barnet som finns i barnets portfoliopärm. De flesta avdelningar har en gemensam struktur i barnets pärm med olika flikar för; "Det här är jag", "Jag lär och jag kan" samt "Guldkorn" som innehåller roliga eller kluriga saker som barnets sagt. Dokumentation kan bestå av foton, barnets teckningar och texter. Personalen uppger att dokumentationen sker sporadiskt och inte systematiskt för varje barn. Mestadels handlar dokumentationen om vad barnet har gjort, inte vad barnet har lärt sig. Barnens aktiviteter dokumenteras också i form av bildpresentationer som hängs upp på väggarna. Vid de äldre barnens avdelningar uppger personalen att de nu mer än tidigare har börjat prata om vad barnen har lärt sig. Inför utvecklingssamtal dokumenteras barnets utveckling inom det sociala, kommunikativa och motoriska områdena och är ett underlag inför samtalet. En del avdelningar genomför också intervjuer med barnen inför utvecklingssamtalen.

Skolinspektionen uppfattar att det finns en medvetenhet om vikten av att utvärdera vad barnen lärt sig samtidigt som det finns en osäkerhet om hur det ska gå till. Försko-

lechefen tycker att dokumentation av barns lärande är ett utvecklingsområde och uppger att skolområdets förskoleutvecklingsgrupp (ÖFG) håller på att utarbeta en modell för vad som ska dokumenteras och hur det ska ske för att synliggöra det enskilda barnets lärande.

Det har inte genomförts någon diskussion om arbetslagets roll och förskollärarens förtydligande ansvar vad gäller dokumentation, uppföljning och utvärdering innebär. Förskolechefen efterlyser en sådan diskussion på kommunnivå för att öka samsynen inom kommunen. I Örnsköldsviks kommun kommer en verksamhetschef för förskolan att tillsättas, vilket förskolechefen anser blir ett stöd för förskolorna i deras utvecklingsarbete. Vid intervjuer framkommer att personalen till övervägande del är förskollärare men att också barnskötarna ansvarar för dokumentation och genomförande av utvecklingssamtal på de yngre barnens avdelningar. Förskolechefen anser att det måste ske en facklig samverkan avseende barnskötarnas och förskollärarnas planeringstid för att ytterligare belysa det ansvar som förskolläraren har, ett ansvar som även förskolechefen behöver tydliggöra för personalen.

Utvärdering och utveckling av verksamhetens arbete

Verksamheten på förskolan utvärderas och följs upp i huvudsak en gång per år innan sommaren. Det som utvärderas är i huvudsak de aktiviteter som förskolan arbetat med under året och arbetet dokumenteras av varje avdelning. För Alne förskola finns ingen samlad utvärdering av förskolans kvalitetsarbete. Förskolechefen och personalen uppger att de behöver komma vidare i sitt arbete, sätta upp tydliga mål och analysera vad som fungerat bra och vad som fungerat mindre bra. I förskolan saknas en samlad dokumenterad beskrivning av barnens utveckling och lärande relaterat till läroplanens mål. Förskolan har två dagar per år samt tre eftermiddagar på hösten och fyra på våren för planering och uppföljning av verksamheten som mestadels används till praktiskt arbete och utvärdering av förskolans aktiviteter. Personalen berättar att på de personalkonferenser som genomförs varje månad har börjat diskutera aktuella utvecklingsområden för förskolan, men de uppger också att detta arbete behöver utvecklas vidare.

Personalen uppger att de inte har något bra system för att dokumentera varje barns utveckling och lärande och att det finns en osäkerhet om hur det ska utformas. Detta leder till att det inte sker någon systematisk dokumentation av det enskilda barnets lärande vilket i sin tur leder till att de blir svårt att utvärdera verksamheten. En svårighet med att utvärdera och följa upp barn, som personalen beskriver, är att både delar av en barngrupp och delar av personalen byter grupptillhörighet varje år i syfte att ha mer ålderhomogena grupper för de äldre barnen.

Sammanfattningsvis bedömer Skolinspektionen att arbetslagen behöver utveckla sitt arbete med att följa och dokumentera varje barns utveckling och lärande i förhållande till läroplanens mål i syfte att utgöra ett underlag för utvärdering av verksamheten. Vidare behöver förskolechefen och personalen utveckla sitt arbete med att få en samlad bild av barnens utveckling och förändrade kunnande för att kunna utveckla förskolans verksamhet mot läroplanens mål att sträva mot. Även förskollärares roll i förhållande till uppföljning, utvärdering och utveckling behöver bli tydligare och synliggöras i den verksamhet som bedrivs.

Syfte och frågeställningar

I skollagen som började gälla från den 1 juli 2011, samt i den reviderade läroplanen för förskolan, förtydligas och förstärks förskolans uppdrag att arbeta med utveckling och lärande. Samtidigt har en tydligare ledarroll utmejslats på chefsnivå och tydligare ansvar för förskollärare. Arbetslagets roll har också förtydligats.

Fokus i denna granskning är därför hur förskolan arbetar med det förstärkta pedagogiska uppdraget, framförallt utifrån läroplanens avsnitt 2.2 Utveckling och lärande, som beskriver vad och vilka innehållsområden förskolans verksamhet ska inriktas på när det gäller barns utveckling och lärande. De tre centrala frågeställningarna i granskningen är:

- ***Hur arbetar förskolan för att stimulera och utmana barns utveckling och lärande utifrån målen och riktlinjerna i läroplanen?***

Här har Skolinspektionen granskat hur förskolepersonalen medvetet tar sig an det nationella uppdraget. I fokus står barns språkliga och kommunikativa utveckling och lärande, den matematiska utvecklingen och lärandet, samt naturvetenskap och teknik. Vidare har granskats om barnen i förskolan möts av ett interkulturellt och jämställt förhållningssätt där olika erfarenheter, kunskaper, förmågor, intressen och bakgrund hos barnen tas tillvara i det pedagogiska arbetet. Det innefattar på vilka sätt förskolan utformar sin verksamhet så att den anpassas till barnen och anknyts till deras erfarenhetsvärld och hur förskolepersonalen skaffar sig kunskap om detta, samt personalens förhållningssätt och medvetenhet på förskolan.

- ***På vilka sätt följer förskolan upp barns utveckling och lärande?***

Här avses hur förskolan dokumenterar och gör uppföljningar av de förutsättningar som verksamheten ger för utveckling och lärande, samt hur personalen arbetar för att utveckla verksamheten, utan att bedömning av enskilda barn står i centrum. Det handlar om hur förskolan gör för att följa varje barn i syfte att kunna utveckla verksamheten och hur förskolan får syn på barns förändrade kunnande. Vidare har granskats på vilka sätt dokumentation, uppföljning, utvärderingar och analyser används för att utveckla arbetet så att varje barn får bästa möjliga förutsättningar för utveckling, lärande och delaktighet och om förskolan ger goda villkor för lärandet utifrån läroplanens intentioner.

- ***Hur säkerställer förskolechefen att förskolan implementerar det förstärkta pedagogiska uppdraget i sin dagliga verksamhet?***

Inom ramen för den här frågeställningen har Skolinspektionen granskat om uppföljningar, utvärderingar och analyser görs för att systematiskt och kontinuerligt förbättra och utveckla verksamheten. Vidare har syftet varit att belysa hur förskolans personal tar sin an det förstärkta pedagogiska uppdraget och hur förskolan arbetar med de förtydligade roller som förskolechef, förskollärare och arbetslag fått, samt vilka former,

rutiner och strukturer som finns för att utveckla det pedagogiska arbetet för att främja samtliga barns lärande och utveckling i förskolan.

Metod och material

Inför besöket på respektive förskola har en dokumentanalys gjorts utifrån ett antal dokument, som begärts in från såväl förskolan som från huvudmannen. Dokumentationen har bestått av t ex huvudmannens och förskolans plan för årets verksamhet och utvecklingsarbete, systematiskt kvalitetsarbete, kompetensutvecklingsplanering och utbildning hos personalen, implementeringsinsatser, samt barnantal och åldrar. På så sätt har Skolinspektionen fått en inledande bild av förskolans verksamhet.

Vid besöket har miljö- och samspelobsobservationer genomförts på förskolan som helhet, samt på en fokusavdelning. Syftet med observationerna har varit att inspektörerna kunnat skapa sig en generell bild av material och miljö, samt arbetet på förskolan, och särskilt få en mer tydlig bild av den pedagogiska verksamheten på en avdelning. Förskolepersonalen har vidare intervjuats i olika grupper eller individuellt; fokusavdelningens personal, personal från övriga avdelningar, personer med särskilda ledningsuppgifter på förskolan, samt intervju med förskolechefen. Syftet med intervjuerna har varit att få en fördjupad bild av hur förskolans arbete med det förstärkta pedagogiska uppdraget ser ut i den dagliga verksamheten. Samtlig insamlad information har sedan analyserats inför Skolinspektionens tolkning och bedömning.

Relevanta författningstexter

Skollag (2010:800)

1. Kap. Inledande bestämmelser, 4 §, 5 §, 6 §, 7 §
2. Kap. Huvudmän och ansvarsfördelning, 8 §, 9 §, 10 §, 11 §
4. Kap. Kvalitet och inflytande, 4 §, 5 §, 6 §
8. Kap. Förskolan, 2 §, 8 §, 11 §

Läroplan för förskolan Lpfö 98 reviderad 2010

1. Förskolan värdegrund och uppdrag
2. Mål och riktlinjer
 - 2.2. Utveckling och lärande
 - 2.6 Uppföljning, utvärdering och utveckling
 - 2.7 Förskolechefens ansvar